

УДК 344.15+355/359-5/-9

Т.Б. Ніколаєнко,
кандидат юридичних наук, доцент,
докторант Національної академії Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОЮ СЛУЖБОЮ ПРАВОПОРЯДКУ ВИКОНАННЯ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ФУНКЦІЙ СТОСОВНО ЗАСУДЖЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Анотація. В статті розглядають особливості виконання Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України пенітенціарних функцій стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні.

Автором визначена необхідність нормативного врегулювання кола повноваження Військової служби правопорядку відносно військовослужбовців різних військових формувань.

Запропонована уніфікація застосування дефініцій «переведення» та «переміщення» військовослужбовців у разі їх засудження до кримінальних покарань у виді арешту з триманням на гауптвахті чи триманням у дисциплінарному батальйоні.

Ключові слова: Військова служба правопорядку, виконання пенітенціарних функцій, засуджений військовослужбовець, військові формування, гауптвахта, дисциплінарний батальйоні, єдність дефініцій, переведення, переміщення.

Постановка проблеми. В системі реформування кримінально-виконавчої системи, системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів, в умовах складної воєнно-політичної, оперативно-стратегічної та економічної ситуації питання цілісності тріади забезпечення правопорядку, нагляду та правосуддя визначились базовою основою.

Докорінні зміни в соціально-політичних умовах життя, необхідність проведення оборонної реформи в Україні визначили основні напрямки реалізації воєнної політики України, розвитку Збройних Сил України, інших складових сил оборони. Необхідність

набуття та підтримання силами оборони належного рівня бойової готовності, здатність до виконання завдань оборони держави, ефективного реагування на виникаючі воєнні загрози й воєнно-політичні виклики національній безпеці через призму досягнень стратегічних цілей окреслили перспективи реформування Військової служби правопорядку у Збройних Силах України (далі — Служба правопорядку), з оптимізацією організаційної структури та виконання комплексних функцій [1].

З початком збройної агресії на Сході держави, як зазначив керівник Служби правопорядку генерал-майор

І. Криштун, питання підтримання правопорядку у Збройних силах України набуло особливої актуальності. Для забезпечення законності та правопорядку в районі проведення АТО на територіях Донецької та Луганської областей, реформування Служби правопорядку із розширенням її повноважень стане у нагоді [2].

Аналіз останніх досліджень. Проблеми правового забезпечення регулювання військової дисципліни єдиним органом військової юстиції неодноразово висвітлювались вченими та практиками: О. Котляренком, М.А. Матіосом, М.І. Хавронюком, В.О. Шамраєм, В.Ю. Щербатих та ін.

Піднімались питання правового статусу органу, його призначення, виконання функцій, сфери його дії. Але відсутність законодавчого підтримання цілісності правового регулювання забезпечення правопорядку серед військовослужбовців всіх військових формувань окреслюють актуальність цієї теми.

Тому, в межах нашого дослідження поставимо за **мету** висвітлення окремих питань узгодженості нормативно-правового регулювання виконання Службою правопорядку пенітенціарних функцій відносно засуджених військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Одними із основних завдань Служби правопорядку є виконання у передбачених законом випадках рішень про тримання військовослужбовців на гауптвахті та забезпечення виконання стосовно них кримінального покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. На підставі рішення суду засуджений військовослужбовець *доставляється, направляється* для відбування покарання на гауптвахту Служби правопорядку або у дисциплінарний батальйон.

Відповідно до Інструкції про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців, засуджений військовослужбовець для відбування покарання у виді арешту *доставляється* під конвоем до гауптвахти Служби правопорядку, де начальник гауптвахти, а за його відсутності — начальник чергової зміни здійснює *прийняття* засудженого з відповідною доповіддю начальнику органу управління (оперативному черговому органу управління) Служби правопорядку [3, п. 5-5.8].

Засуджений військовослужбовець до покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні, відповідно до Інструкції про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні, з моменту вступу в законну силу вироку суду у триденний строк *відправляється* у дисциплінарний батальйон з гауптвахти Служби правопорядку, якщо він утримувався до набрання вироком законної сили або у разі перебування військовослужбовця до набуття вироком законної сили під наглядом командування військової частини, *доставляється* до відповідного органу управління Служби правопорядку з подальшим конвоюванням до дисциплінарного батальйону.

При прибутті до дисциплінарного батальйону відбувається прийом засудженого військовослужбовця командиром дисциплінарного батальйону або його заступником разом з командиром дисциплінарної роти (командиром групи утримання офіцерів), начальником адміністративної групи (стройової частини) та начальником медичної служби частини (фельдшером) [4]. Аналіз вищевказаних документів дає цілком зрозуміле картину

правового врегулювання порядку направлення та прийняття засуджених військовослужбовців до місць відбування покарання: гауптвахти та дисциплінарного батальйону. Проте наявність особливостей правового статусу військовослужбовця, пов'язаного з подальшим проходженням ним військової служби під час відбування покарань, пов'язаних з його ізоляцією, потребують нормативної узгодженості їх правового врегулювання.

У разі засудження військовослужбовця до покарання у виді арешту чи тримання у дисциплінарному батальйоні, останній продовжує проходити військову службу. З урахуванням обмежень, визначених згідно з правилами тримання військовослужбовців на гауптвахті, у дисциплінарному батальйоні та Статуту гарнізонної та вартової служб ЗСУ, засуджений військовослужбовець незалежно від виду військового формування відбуває покарання на гауптвахті органів управління Служби правопорядку чи у дисциплінарному батальйоні. Але звернення до положень ст. 1 Закону України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» дає можливість стверджувати, що відповідно до її статусу, остання призначена для забезпечення правопорядку і військової дисципліни лише серед військовослужбовців Збройних Сил України (далі — ЗСУ); запобігання злочинам, іншим правопорушенням у ЗСУ, їх припинення..., виконання рішень про тримання військовослужбовців на гауптвахті, забезпечення виконання кримінального покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні [5]. Постає питання: якщо сфера дії Служби правопорядку стосується військовослужбовців лише ЗСУ, то яким чином реалізувати виконання нею пенітенціарних функцій

стосовно військовослужбовців інших військових формувань?

На сьогоднішній день, питання нормативної узгодженості виконання покарань у виді арешту з тримання на гауптвахті засуджених військовослужбовців певним чином частково врегульовані.

Так, у 2013 р. Міністерством оборони України була затверджена Інструкція про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців. Відповідно до її положень вперше чітко визначена сфера її дії відносно різних категорій осіб, як: засуджені військовослужбовців, військовослужбовців узяті під варту та затримані військовослужбовців, різних військових формувань. Таки правовий крок є проривом нормативного врегулювання утримання на гауптвахті засуджених військовослужбовців різних військових формувань.

Проте, з іншого боку, така позиція створила колізію правових норм.

Закон України «Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України» чітко сформулював коло повноважень Служби правопорядку відносно військовослужбовців певного виду військового формування (ЗСУ), де реалізації функції виконання кримінальних покарань відповідно обмежена стосовно військовослужбовців інших військових формувань. Інструкція про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців дію своїх норм визначила щодо військовослужбовців всіх військових формувань, з одночасною чіткою градацією термінів, як: «засуджений військовослужбовець», «затриманий військовослужбовець» та «узятий під варту військовослужбовець».

Тобто, можна зазначити, що вищевказана Інструкція сприяла правовому

вирішенню питань реалізації Службою правопорядку пенітенціарних функцій стосовно військовослужбовців різних видів військових формувань, проте вступила в колізію із Законом, який обмежує її дію. Маючи вищу юридичну силу, Закон гальмує своїм дисбалансом процес взаємодії із Інструкцією. Тому, необхідно нормативно узгодити повноваження Служби правопорядку шляхом врегулювання сфері її дії стосовно військовослужбовців різних військових формувань.

Аналогічна ситуація прослідковується стосовно засуджених військовослужбовців, які відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні.

Визначаючи дисциплінарний батальйон як військову частину, що утримується на окремому штаті, Інструкція про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання у дисциплінарному батальйоні встановлює, що за основним його призначенням дисциплінарний батальйон забезпечує виконання кримінального покарання стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання у дисциплінарному батальйоні. Будь-якої згадки щодо нормативного врегулювання виконання покарань відносно засуджених військовослужбовців різних військових формувань немає.

З одного боку, така позиція надає можливість уникнути правової колізії як у вищезгаданому випадку.

З іншого, перебуваючи під загальним керівництвом Міністра оборони України через начальника Служби правопорядку, дисциплінарний батальйон повертається до попередньої проблеми узгодженості перебування військовослужбовців різних військових формувань у дисциплінарному батальйоні як військовому формуванню ЗСУ.

Тому, як ми вже зазначали вище, для уникнення такого дисбалансу в нормах, доцільно врегулювати коло повноважень Служби правопорядку відносно військовослужбовців різних військових формувань.

Вирішення даного питання тісно взаємопов'язане із правовими аспектами нормативної узгодженості переміщення засуджених військовослужбовців до місць відбування покарання.

У випадку призначення військовослужбовцеві покарання у виді тримання у дисциплінарному батальйоні, з дня набрання вироком суду законної сили останній виключається зі списків особового складу органу, в якому проходив військову службу та відправляється до дисциплінарного батальйону. З дня прибуття засуджений військовослужбовець зараховується до списків дисциплінарної роти (групи).

Будь-яке переміщення військовослужбовця в межах одного військового формування чи його переведення до іншого військового формування може здійснюватися відповідно до підстав, визначених законодавством у сфері правового регулювання порядку проходження військової служби різними категоріями військовослужбовців.

Так, *переміщення* військовослужбовців по службі може здійснюється у разі звільнення із посад, призначення на інші посади за наявності обґрунтованих підстав, висновків атестування, рекомендацій безпосередніх і прямих начальників у межах військового формування між різними видами, з'єднаннями, військовими частинами та оперативними командуваннями.

Переведення військовослужбовця можливе до іншого військового формування задля подальшого проходження військової служби. При цьому

направлення військовослужбовця для проходження військової служби в інші військові формування здійснюється за його згодою з відповідним виключенням зі списків особового складу органу, де він проходив військову службу та включенням до списків органу іншого військового формування за погодженням керівників відповідних військових формувань (міністерств).

Тобто, переведення військовослужбовця з одного військового формування до іншого можливе шляхом *добровільної* згоди військовослужбовця на це, *погодженням* відповідних керівників, з належним оформленням виключення та включення військовослужбовця до списку особового складу частини відповідного військового формування.

Стосовно засуджених військовослужбовців дії по їх переміщенню та переведенню визначаються як направлення засудженого до місця відбування покарання (гауптвахти чи дисциплінарного батальйону).

Звернення до етимології слів: «переміщення», «переведення», «направлення» дає можливість визначити, що законодавцем дані терміни не визначені відносно засуджених військовослужбовців.

При винесенні рішення суду щодо застосування до військовослужбовця кримінального покарання у виді арешту чи тримання в дисциплінарному батальйоні направлення останнього для відбування покарання до іншого військового формування за наявності його добровільної згоди та погодженням керівників військових формувань протирічить суті покарання.

На підставі вироку суду, який вступив в законну силу, засуджений військовослужбовець може переміщуватись (змінювати місце перебування в межах виду військового формування)

чи переводитись (змінювати напрямок призначення виконання іншої роботи [6, с. 554-555] — до іншого військового формування) шляхом направлення (спрямування в певну сторону для досягнення мети [7, с. 482]) його до відповідного місця відбування покарання, з виключенням із списків особового складу органу, де він проходив військову службу та зарахуванням в розпорядження посадових осіб гауптвахти чи дисциплінарного батальйону з включенням до списків частини. Лише в такому випадку узгоджується легальність перебування засуджених військовослужбовців різних військових формувань у військовому формуванні ЗСУ, з нормативним врегулюванням їх переміщення чи переведення шляхом направлення до місця відбування покарань. направлення як засуджених військовослужбовців та єдності дефініцій.

Тому доцільно уніфікувати в законодавчі базі положення щодо єдності врегулювання дефініцій «переведення», «переміщення» стосовно засуджених військовослужбовців у разі засудження їх до кримінальних покарань у виді арешту з триманням на гауптвахті та триманням у дисциплінарному батальйоні.

Таким чином, підсумовуючи вищевикладене можна зробити наступні **висновки**.

Для виконання Службою правопорядку пенітенціарних функцій щодо забезпечення виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до арешту або тримання в дисциплінарному батальйоні, необхідно визначити коло її повноваження відносно військовослужбовців різних військових формувань. Внести відповідні зміни у ст. 1 Закону України «Про Військову службу пра-

вопорядку у Збройних Силах України».

Будь-які переміщення чи переведення військовослужбовців, які засуджені до кримінальних покарань у виді арешту чи тримання у дисциплінарному батальйоні до місць відбування покарань повинні бути нормативно узгоджені в правовому полі з актами, що регулюють порядок проходження військової служби різними категоріями військовослужбовців. Уніфікувати правові аспекти єдності дефініцій «переведення», «переміщення» засуджених військовослужбовців у разі засудження їх до кримінальних покарань у виді арешту з триманням на гауптвахті та триманням у дисциплінарному батальйоні.

Визначити, що переміщення (в межах одного військового форму-

вання) чи переведення (до іншого виду військового формування) засудженого військовослужбовця до гауптвахти чи дисциплінарного батальйоні здійснюється на підставі вироку суду, який вступив в законну силу шляхом направлення останнього до місця відбування покарання, з виключенням його зі списків особового складу органу, де він проходив військову службу, зарахуванням в розпорядження посадових осіб гауптвахти чи дисциплінарного батальйону та наступним включенням до списків частини.

Перспективами подальших пошуків у даному науковому напрямку є дослідження проблемних питань призначення та відбування покарання у виді арешту з триманням на гауптвахті засуджених військовослужбовців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стратегічний оборонний бюлетень України: Указ Президента України від 6.06.2016 р. № 240/2016 / Офіційний вісник Президента України. — 2016. — № 17. — С. 10. — Ст. 466.
2. Криштун І. У Збройних Силах України вдалося зменшити кількість правопорушень / Народна армія, 2016. 4 серпня URL: <http://na.mil.gov.ua/35108-u-zbrojnih-silax-ukrayini-vdalosya-zmenshiti-kilkist-pravoporushen> (дата звернення: 21.01.2017).
3. Про затвердження Інструкції про порядок і умови утримання засуджених, узятих під варту та затриманих військовослужбовців: Наказ Міністерства оборони від 26.09.2013 р. № 656 / Офіційний вісник України. — 2013. — № 84. — Т. 2. — С. 899. — Ст. 3119.
4. Інструкція про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: Наказ Міністерства оборони України від 18.05.2015 р. № 215 / Офіційний вісник України. — 2015. — № 53. — Ст. 1726.
5. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 07.03.2002 р. № 3099-III / URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3099-14> (дата звернення: 21.01.2017).
6. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2007. — 848 с.
7. Ушаков Д.Н. Толковый словарь современного русского языка. — М.: Аделант, 2013. — 800 с.

Николаенко Т.

Отдельные вопросы нормативного регулирования военной службой правопорядка выполнения пенитенциарных функций относительно осужденных военнослужащих.

Аннотация. В статье рассматриваются особенности выполнения Военной службой правопорядка в Вооруженных Силах Украины пенитенциарных функций в отношении военнослужащих, которые по приговору суда осуждены к аресту или содержанию в дисциплинарном батальоне.

Автором определена необходимость нормативного урегулирования круга полномочий Военной службы правопорядка в отношении военнослужащих различных воинских формирований.

Предложена унификация применения дефиниций «перевод» и «перемещение» военнослужащих, в случае их осуждения к уголовным наказаниям в виде ареста с содержанием на гауптвахте или содержанием в дисциплинарном батальоне.

Ключевые слова: Военная служба правопорядка, выполнения пенитенциарных функций, осужденный военнослужащий, воинские формирования, гауптвахта, дисциплинарный батальон, единство дефиниций, перевод, перемещение.

T. Nikolaienko

Some issues of standard regulation of penitentiary functions performing public order by military service towards the convicted military.

Summary. The article deals with the peculiarities of penitentiary functions performing towards the convicted military, who under the sentence are committed to arrest or detention in a penal battalion, by Military Service of public order in Ukrainian Armed Forces.

The author has defined necessity of standard regulation of Military Service of public order reference terms towards the military of different military formations.

The unification of using definitions «transfer» and «reallocation» of the military in case of sentencing them to criminal punishments in the form of arrest with detention in a disciplinary cell or penal battalion has been suggested.

Keywords: Military Service of public order, penitentiary functions performing, convicted military, military formations, disciplinary cell, penal battalion, definitions unification, transfer, reallocation.

